

כסלו התשע"ה

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

יחסם של חז"ל לבית חשמונאי

לפרשת מקץ (על פי שיעורים של הרב מרדכי ברויאר ופרופ שמואל ספראי)

1. פרופ שמואל ספראי:
ציור זה לדמותם של הפרושים מסולף הוא מתחילתו ועד סופו. הפרושים לא דחו לא את המדינה ואף לא את המלכות. מעולם לא התרחקו מן המדינה ומן חיייה התקינים. תורתם של החכמים אינה מקפחת במדינה אלא מבקשת לתקנה, לטהרה ולבססה על חיי התורה. כל מעשיהם של חכמי הפרושים מעידים על זיקתם לחיי הציבור ועל רצונם לשר, להעלות ולטהר את חיי הציבור. גם אם נחלו לפעמים אכזבות לא הורו על פרישה מחיי ציבור ועל התבודדות והקמת חיי קדושה רק בפינתם ובעולמם הסגור כמעשים שעשו אנשי כת מדבר יהודה והאסיים. לעולם ראו החכמים לנגד עיניהם את העם היהודי בכללו ואת צרכיו החומריים והמדיניים ועמלו לתיקונו ולקידומו.
2. יוספוס: (קדמוניות יז, יא).
"שכן באופן זה, יתגלה אם באמת הם אנשי מרי ומרבים לעסוק במהומות, או שהם שומרי סדר"
3. אנטיוכוס השלישי, לאחר כיבוש ירושלים:
"החלטתי להעתיק אלפיים משפחות מיהודי מסופוטמיה ובבל אל המצודות והמקומות החשובים ביותר (באסיה הקטנה). כי מאמין אני שהם יהיו שומרים הדורשים טוב לעניינינו מפני יראת אלוהים (אשר בליבם), ויודע אני, שאבותי העידו עליהם בדבר נאמנותם ומסירותם כל אשר יבוקש מהם. לפיכך רצוני הוא שיעבירו אותם, אף-על-פי שכרוכה בכך טרחה" "והובטח להם (שירושן) לקיים את חוקיהם המיוחדים"
4. במפגש עם אלכסנדר מוקדון, מבקש הכהן הגדול:
"שיורשה להם לקיים את חוקי אבותיהם, ושתהא השנה השביעית פטורה ממסים ... ועוד... שירשה גם ליהודים שבבבל ובמדי לשמור את חוקיהם"
5. רמב"ם הלכות מלכים ומלחמותיהם פ"ה ה"ב:
"מלחמת מצווה הכל יוצאין ואפילו אלא (המלך) יוצא מעצמו בכל עת"
6. הרמב"ם (בהלכות מלכים פ"ז ה"ד)
"מלחמת מצווה אינו צריך ליטול בה רשות בית דין"
7. הגמרא בברכות כ"ט ע"א מנסחת זאת כך:
האחד היה "צדיק מעיקרו" ורשע בסופו, והשני "רשע מעיקרו" ונעשה צדיק וחזר לרשעתו.
8. רמב"ם, הל' מלכים פ"ה ה"א:
"כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות גדולתו ושמעו"
9. לחם-משנה שם:
"למעוטי עכו"ם דלא ליחו עליהו"
10. יוספוס בקדמוניות יד, ב, א.:
"אלוהינו מלך העולם, מאחר שאלה העומדים אתי הם עמך והנצורים כוהניך, בבקשה ממך, שלא תשמע את אלו נגד אלו ולא תקיים מה שמבקשים אלו נגד אלו"
11. יוספוס (קדמוניות יד, ג, ב)
"שלא יהיה נתון לשלטון מלכים, שקבלה בידינו מאבותינו להישמע לכוהני האל שהוא עובד אותנו, ואלה (השנים) אף על פי שהם צאצאי הכוהנים (חשמונאים), מבקשים להעביר את העם לשלטון אחר למען יהיה עבד (להם)"
12. פרופ ספראי:
החכמים ועימהם העם שמר אמונים לחשמונאים כל עוד סבור היה שאלה עומדים על משמר עצמאותו. עדות לכך ניסיונות המרידה ברומאים בכל שעה שהופיעה באופק אחד מצאצאי החשמונאים והכריזו על מרד. בכל המרידות נצטרפו המונים מבית ישראל לאותו צאצא מבית חשמונאי, מתוך שקיוו שיעלה בידי הלה להחזיר את העצמאות. כך חזרו ונשנו הדברים במרידתו של אריסטובלוס (שנת 56 לספירה) של אלכסנדר בנו (שנת 55 לספירה) ושל אנטיגנוס בנו (שנת 40 לספירה).

אין להניח שאילו התנגדו החכמים לבית חשמונאי היו אלו מוצאים בכל שעה ושעה תומכים מרובים בניסיונותיהם להחזיק לעצמם את המלוכה. יוסיפוס מדגיש כמה פעמים כי לפרושים הייתה השפעה מרובה על העם והתמיכה שתמך העם בידי צאצאי החשמונאים הנה בוודאות תוצאה של הערצת החכמים לבית חשמונאי. אותה הערצה מוצאת ביטויה בהתלהבות שקיבל העם את הכהן הגדול האחרון מבית חשמונאי אריסטובלוס, אחיה של מרים אשת הורדוס, אשר נתמנה לכהונה בידי המלך הורדוס. והרי הערצה זו המיטה על העלם הצעיר אסון, שכן הורדוס החל מאותה שעה לחשוש מכוחו של אריסטובלוס הצעיר ומצא דרך להגותו מן המסילה.

13. יוסיפוס (קדמוניות יז, יא) :

"עיקר דרישתם היה שישוחררו מן המלוכה (של בית הורדוס) ומשלטונם של אלה, וייעשו ארץ נספחת על סוריה ויושמו תחת שלטונם של האיסטורטגים הנשלחים לשם."

14. הרב מרדכי ברויאר:

מותר , נדמה לי, לדבר על דילמה מסוימת של חכמי התורה, כשעולה מלכות החשמונאים. זוהי דילמה שבצדה האחד חיוב מלכות ישראל, באשר היא מלכות ישראל. מלכות ישראל כשלב של קירוב מלכות שמים בעולם; זה מצד אחד. אבל מצד שני קיימת הנטייה להתבוללות הגוברת בבית חשמונאי, ומכאן ההיסוס לגבי בית חשמונאי עצמו כבית מלכות שאיננו מזרע דוד; ועל-כך רק רמזתי - הצדוקיות של החשמונאים, הגוברת מימי יוחנן כהן גדול, ועניין החיילים הזרים השמים לאל את כל היומרה של החשמונאים לטהר את הארץ. אין חכמי התורה מוכנים לעשות דבר בעד עצמאות מדינית שאיננה פונקציה של עצמאות רוחנית.

"אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".